

APOGEUL CARIEREI POLITICE A LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN, O JUMĂTATE DE AN (MARTIE-NOIEMBRIE 1918), PRIM-MINISTRU AL ROMÂNIEI

Jipa ROTARU

Comandor (rtg), membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, doctor în științe istorice, specialitatea istoria României, istorie antică, profesor universitar, Universitatea Hyperion București, Facultatea de Științe Politice, Sociologie și Relații Internaționale. Cercetare: istoria modernă și contemporană a Europei și a României; istoria militară în special; istoria marinei; muzeografie militară. Peste 160 de studii științifice.

În domeniul muzeografiei militare, a publicat peste 22 de materiale în reviste de profil din țară și străinătate și a coordonat proiectarea și realizarea expoziției de bază a Muzeului Militar Național în noul sediu, precum și a filialelor Constanța, Oradea, Mărășești ale muzeului. De asemenea, a proiectat și a realizat peste 22 de expoziții tematice în colaborare cu instituții similare în țară (Constanța, Galați, Brăila, Iași, Piatra Neamț, Cluj, Oradea, Timișoara) și străinătate (Paris, Kent-Ohio, Chișinău, Plevna, Istanbul, Trencin – Cehoslovacia).

Apogeul carierei politice a lui Alexandru Marghiloman, o jumătate de an (martie-noiembrie 1918), prim-ministru al României

Rezumat. Alexandru Marghiloman a fost unul dintre cei mai străluciți politicieni din istoria noastră contemporană. Calitățile sale excepționale, precum și o pregătire la superlativ a făcut din el omul cel mai potrivit pentru îndeplinirea unui rol de mare însemnătate din istoria noastră – desăvârșirea unității naționale. Adus la cârma Consiliului de Miniștri a avut de înfruntat ostilități aproape insurmontabile din partea reprezentanților Puterilor Centrale cu care s-a confruntat pe toată perioada de aproape o jumătate de an, cât a fost în fruntea guvernului.

Depășind aceste greutăți, dar și atitudinea neloială a Regelui care, după ce s-a folosit de el, la sugestia Camarilei, i-a cerut și primit demisia exact în momentul în care se apropia de desăvârșirea unității naționale. Guvernul Marghiloman (martie – octombrie 1918), a fost, așadar, un guvern de sacrificiu, care grație competenței, tenacității, răbdării și insistențelor primului ministru a reușit prin stăruință și înțelepciune să realizeze ceea ce își propunea la instalare – salvarea Dinastiei, a stabilității și Oastei țării.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, guvernul României, instituții, armata română, unire, suveranitate, Rege, Ionel I.C. Brătianu, Prințul Carol, conștiință națională, Unirea Basarabiei, Bucovina, Banat, Ținutul Herța, Transilvania, război, ruși, habzburgi, dominație, Partid Conservator, Partid liberal etc.

The Peak of Alexandru Marghiloman's Political Career, for Half of a Year (March-November 1918), Prime Minister of Romania

Abstract. Alexandru Marghiloman was one of the most brilliant politicians in our contemporary history. His exceptional qualities as well as a superlative training made him the most suitable man to fulfill a role of great importance in our history – the completion of national unity. Brought to the helm of the Council of Ministers, he had to face almost insurmountable hostilities from the representatives of the Central Powers, with whom he was for the entire period of almost half a year, while he was at the head of the government.

Overcoming these difficulties, but also the disloyal attitude of the King who, after using him, at the suggestion of the Camarilla, asked and received his resignation at the exact moment when he was approaching the completion of national unity. The Marghiloman government (March – October 1918) was, therefore, a sacrificial government, which, thanks to the competence, tenacity, patience and insistence of the Prime Minister, managed through perseverance and wisdom to achieve what it set out to do when it was installed – saving the Dynasty, stability and the Army of the country.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Romanian government, institutions, Romanian army, union, sovereignty, King, Ionel I.C. Brătianu, Prince Carol, national consciousness, Union of Bessarabia, Bucovina, Banat, Herța Land, Transylvania, war, Russians, Habsburgs, domination, Conservative Party, Liberal Party, etc.

După un secol plin de confruntări care au generat o amplă criză de sistem în lumea imperialistă, Europa, și nu numai, intra în secolul al XX-lea cu cea mai mare confruntare cunoscută până atunci – Primul Război Mondial.

Manifestările crizei de sistem s-au făcut simțite în toate domeniile vieții economice, sociale (mai ales – n.n.) și politice, afectând grav și destructurând relațiile dintre marile puteri ale epocii, cât și raporturile sociale într-o lume plină de contradicții interne și internaționale. În această situație se aflau, în toamna anului 1917, imperiile absolutiste: rus, austro-ungar și cel otoman, zguduite de numeroase conflicte și antagonisme naționale și sociale. Pe acest fond, aveau să se declanșeze o serie de revoluții soldate cu prăbușirea anacronicelor structuri imperiale țariste, habsburgice și otomane [1, p. 381-383].

Stat european mijlociu, cu problema națională încă nerezolvată, (mulți cetățeni din provinciile istorice românești aflându-se sub dominația marilor imperii – n.n.), România nu putea rămâne în afara evenimentelor internaționale, odată cu declanșarea mării conflagrații, decidenții politici de la București (regele, parlamentul, partidele politice – n.n.) hotărând, pentru început, starea de neutralitate (1914–1916), iar din vara anului 1916, angajarea armatei române în război de partea Antantei cu unicul scop al înlăturării dezideratului secular al unității naționale depline [2, p. 380-380].

Răsturnările surprinzătoare și succesive ale raportului de forțe dintre coalițiile adverse, determinate de schimbarea configurației unuia dintre tabere, prin ieșirea Rusiei din coaliția Antantei și intrarea efectivă în război a S.U.A. de partea acestei alianțe; adoptarea unor noi strategii de relansare a războiului de mișcare precum și introducerea masivă a unor mijloace de luptă moderne – tancuri, avioane, submarine – a determinat profunde mutații în desfășurarea ostilităților. România, părăsită de aliați și cu amenințarea revoluției bolșevice la frontiere, a fost nevoită să accepte un înrobitor armistițiu și apoi un tratat de pace, semnat la 27 aprilie 1918, cu Puterile Centrale [3, p. 22]. Stabilirea echipei de politicieni români care să analizeze situația

țării în condițiile declanșării și desfășurării războiului mondial și să adopte cea mai optimă soluție în raport cu interesele românești, s-a efectuat într-o serie de Consilii de Coroană, patronate de rege, la care au participat toți fruntașii vieții politice românești.

Printre înaltele personalități ale vieții politice, intelectuale și culturale, s-a aflat și cel mai titrat politician al epocii, pe care-l comemorăm astăzi, conducătorul Partidului Conservator, inegalabilul Alexandru Marghiloman [4, p. 74].

„Lordul valah”, cum îl numea Nicolae Peneș, în monografia ce i-o dedica, Alexandru Marghiloman a intrat în conștiința românilor drept omul care, în cele patru decenii de activitate politică, ca reprezentant în șapte guverne conservatoare, șef de partid și în ultimă instanță de guvern, s-a dovedit a fi nu numai un incomparabil om de stat, dar mai ales un mare român. În fruntea fiecărui minister, prin atitudine, idei și realizări, și-a slujit cu credință și dăruire patria. A dat dovadă de o înaltă probitate, sobrietate și devotament, asumându-și fără crâcnire, menirea de a salva țara, Coroana și Armata cu propria lui popularitate, respingând cu hotărâre nedreptatea, lașitatea, oportunistul și lichitilismul de la vârful vremelnice ale puterii. Este omul care, în condiții foarte grele, a acceptat să preia conducerea guvernului în scopul organizării și dezbaterii problemei armistițiului și apoi, a păcii [4, p. 72-73]. Adversarii politici (în special liberalii conduși de Ion I.C. Brătianu) îl etichetau drept un „trădător” și un „colaboraționist” și aceste anateme și-au pus cu prisosință amprenta asupra elaborării unor judecăți de valoare, cât de cât plauzibile, cu privire la atitudinea filogermană a „lordului valah”. Era socotit filogerman, întrucât în toamna anului 1916, atunci când armata română suportase cea mai grea înfrângere pe frontul Primului Război Mondial și drept consecință Dinastia, precum și celelalte instituții ale statului se refugiau la Iași, Marghiloman, sfătuit de o parte dintre colegii de partid, a rămas în teritoriul din Muntenia, ocupat de Puterile Centrale. Mai mult decât atât, la sugestia stafului Partidului Conservator, a acceptat să preia conducerea guvernului oferită de rege, consiliat

fiind, în acest sens, de cel mai mare rival politic, și nu numai, al lui Marghiloman, I.I.C. Brătianu. Ferdinand, la rândul său a fost convins că soluția, Marghiloman – prim-ministru, este cea mai eficace pentru negocierea și semnarea Tratatului de Pace cu Germania.

În planul vieții personale, Marghiloman era un om profund religios, admirat și invidiat pentru ținuta sa sobră și elegantă. Îl pasionau caii, pictura și muzica, domenii care au beneficiat din plin de caritabilitatea familiei Alexandru Marghiloman [5, p. 17].

Aflându-se printre cele mai remarcabile personalități ale vremii, „lordul valah” absolvise cursurile universității în drept, în anul 1878, la Sorbona, la numai 24 de ani, obținând înaltul titlu de doctor în drept și științe politice. Revenit în țară, a practicat pentru o scurtă perioadă de timp avocatura pentru ca, mai apoi, să se consacre domeniului ce-l fascinase la acea vreme – politica [6, p. 17]. După o scurtă pendulare între liberali și conservatori se statornicește, ca mai toate personalitățile aparținând clasei boierești, de partea conservatorismului românesc aflat pe atunci în faza sa incipientă. Pentru început a fost atras de gruparea junimistă din preajma lui P.P. Carp și Titu Maiorescu.

Dovadă incontestabilă a valorii sale, începând cu anul 1884 și până în 1920, a fost reales continuu în Parlament, luând parte activă și uneori hotărâtoare în toate legislaturile, fiul său electoral fiind județul Buzău. A avut astfel posibilitatea și oportunitatea de a deveni un orator desăvârșit. Talentul său oratoric cumulat cu priceperea în conducerea administrativă (dobândită de-a lungul apartenenței sale în șapte guverne conservatoare), l-au propulsat în timp ca succesori la conducerea Partidului Conservator, pe care o primește în anii războiului de întregire și o stăpânește până la moartea sa survenită în anul 1925.

Apogeul carierei sale politice rămâne acea perioadă de câteva luni, din anul 1918 (5 martie – 24 octombrie), când Marghiloman, fiind solicitat de rege pentru a doua oară, acceptă în sfârșit să preia conducerea Consiliului de Miniștri [7, p. 153-154].

Împrejurările în care Marghiloman era chemat să conducă executivul, în scopul realizării obiectivului semnării păcii cu Puterile Centrale, erau dintre cele mai nefavorabile. Predecesorul său la cârma guvernului, generalul Alexandru Averescu, tocmai eșuase în tratativele pentru semnarea păcii cu Puterile Centrale. Mărul discordiei și obiect al tergiversărilor, l-a constituit atitudinea categorică a reprezentanților Germaniei și Antantei, a Contelui Czermin, ministrul de externe austriac, în special față de Regele Ferdinand I, dar și condițiile teritoriale și economice în care se va putea semna pacea.

Cât privește problema regelui, la o primă discuție dintre Macrensen și Al. Averescu, primul îi spunea generalului că o condiție esențială, impusă pentru dezbateră semnării armistițiului, o constituie hotărârea schimbării dinastiei, așa cum se pronunța Împăratul Austro-Ungariei. La 10 februarie 1918, Macrensen îi comunică lui Al. Averescu că „a vorbit prin fir cu împăratul” și acesta are încredere în intențiile șefului guvernului român de a încheia pacea și de aceea nu mai ridică problema dinastiei [3, p. 23].

Hotărându-se, la nivelul regelui Ferdinand și guvernului Al. Averescu să se demareze discutarea condițiilor păcii, s-au desfășurat, în luna februarie (17, 18 și 19), trei Consilii de Coroană, în care s-a stabilit atitudinea ce trebuie adoptată de delegația română, aprobându-se ca textul tratatului de pace să fie abordat în bloc, fără a se negocia pe articole, pentru a stabili, astfel, caracterul de dictat al acestuia. La 20 februarie, a fost semnat Protocolul de prelungire a armistițiului de la Buftea între România și Puterile Centrale, după care discuțiile au continuat pe marginea tratatului. Condițiile cuprinse în preliminarile păcii de către delegația germană și Austro-Ungaria erau dintre cele mai drastice. Și ca urmare, guvernul generalului Averescu, prin Constantin Argetolianu și C. Garoflid, și-a axat atenția spre obținerea unei ameliorări ale acestora. Stăruințele diplomaților români n-au avut succes. În asemenea condiții, Ioan I.C. Brătianu, sfetnicul de taină al regelui Ferdinand, a sugerat suveranului să apeleze la Al. Marghiloman, care, după părerea sa, se bucura de încrederea Puterilor Centrale.

Prim-ministru în acele momente de cum-pănă, își putea compromite definitiv cariera politică în cazul victoriei aliaților, nu ezită însă niciun moment. Flerul omului politic inteligent, dar și versat, l-a determinat să înțeleagă că el era ultima soluție pentru salvarea statului român și a dinastiei, în speță a regelui Ferdinand.

Legat de obiectivul pentru care Al. Marghiloman fusese chemat la Palat, cel mai lucid și nepărtinitor răspuns ni-l lasă I.G. Duca, care în memoriile sale preciza că acesta nu a fost altul decât chemat de urgență de rege, Al. Marghiloman este primit pe 27 februarie, cu multă afecțiune și chiar respect, purtând o lungă discuție cu regele. Dintru-nceput, regele Ferdinand îi reamintește interlocutorului său cuvintele pe care acesta i le mărturisise la ultima lor întâlnire de la Cotroceni (este vorba de momentul despărțirii după cel de-al Treilea Consiliu de Coroană din luna februarie – n.n.): „La zile negre mă veți găsi”. Drept consecință, considerând că au sosit acele zile negre, regele îl roagă pe Al. Marghiloman să preia conducerea Consiliului de Miniștri. „În concepția Regelui și a lui Brătianu, scria marele om politic liberal – menirea lui era să asigure, până la pacea generală, un *modus-vivendi* acceptabil cu Puterile Centrale la discreția cărora ne aflam vremelnic de pe urma ieșirii din luptă a Rusiei. Rolul încredințat de suveran lui Marghiloman era un rol de suprem sacrificiu și el a înțeles acest rol demn de recunoștință națională” [8, p. 94].

Revenind, trebuie să amintim că într-o ultimă audiență la suveran, în 14 martie, Marghiloman acceptă să preia conducerea guvernului, dar pune trei condiții: dizolvarea Parlamentului, suspendarea inamovibilității administrației și apropierea față de Puterile Centrale. Conform celor convenite la 5/18 martie, Regele l-a investit pe Al. Marghiloman în formarea guvernului: „Am făcut apel la Marghiloman, pentru că dintre toți oamenii politici rămași la București, el este cel care a făcut dovada de a fi avut cea mai mare grijă pentru interesele conservării țării și a tuturor instituțiilor sale”.

Rezerva de cadre de care dispunea Partidul Conservator pentru formarea noului guvern

era neînsemnată, „cu foarte puține excepții (Al. Marghiloman, C.C. Arion, Simion Mehedinti, C. Garoflid și gen. Hârjeu) etc. De aceea, noul prim-ministru a trebuit să facă eforturi considerabile pentru a mobiliza întreaga energie a formațiunii sale politice în dorința de ceea ce se mai putea salva și să facă deasemenea eforturi supraomenești pentru prezervarea intereselor statului român aflat la grea cumpănă. Pentru a realiza o guvernare plauzibilă în raport cu situația concretă a țării aflată în pericol și a asigura o înflăcărare între partidele politice și constituirea guvernului, Marghiloman a fost nevoit să apeleze atât la colegii săi de partid rămași la București pe timpul războiului, cât și la cei refugiați la Iași.

Personal, Președintele Consiliului de Miniștri își rezervă pentru început ad interim, Ministerul de Interne și pe cel al Agriculturii și domeniilor. Mai făceau parte din cabinet, la început, C.C. Arion, buzoian și el, și apropiat al lui Marghiloman, la externe, generalul C.N. Hârjeu, ministru de Război, C. Meismer, la Industrie și Comerț, D. Dobrescu la Justiție și Mehedinti la Instrucție Publică și Cultă, M. Sculescu la Finanțe și Ghica Comănești la Lucrări Publice.

A fost, de asemenea, remaniată și delegația pentru tratativele armistițiului și păcii, în noua formulă, aceasta fiind alcătuită din C.C. Arion, gen. Lupescu și col. Mircescu.

Respectându-și promisiunea făcută primului ministru, la 25 aprilie/8 mai, regele Ferdinand a semnat decretul de dizolvare a Parlamentului ales în 1914 și a convocat corpul electoral pentru alegerile de Senatori în aceeași lună. După o campanie electorală destul de nerepresentativă la care Partidul Liberal și aripa Take Ionescu din cel Conservator anunțau că nu participă la alegeri, nerecunoscând ca legală și necesară dizolvarea vechiului legislativ, adepții, noului prim-ministru obțin aproape unanimitatea sufragiilor” [7, p. 162].

Și astfel, cu o majoritate confortabilă, guvernul Marghiloman se va angaja, din primăvara anului 1918, la rezolvarea unor importante probleme de politică internă și externă ale statului românesc, în centrul acestora situându-se

problema reîntregirii naționale prin readucerea la matca românească a Basarabiei, dar și a celorlalte provincii românești, precum Bucovina cu Ținutul Herța, Banatul și Transilvania și problema semnării Tratatului de Pace.

Cât privește prima problemă, cea a unificării depline, proaspătul prim-ministru a rezolvat-o magistral, angajându-se nemijlocit în sprijinul forțelor politice unioniste din capitala Basarabiei, în care scop, în ziua de 26 martie (8 aprilie) 1918, personal a efectuat o primă ieșire, deplasându-se la Chișinău, pentru a participa la ședința festivă a Sfatului Țării, care avea să proclame unirea provinciei românești de la est de Nistru cu țara. În cartea de căpătâi a lui Al. Marghiloman, publicată postum, *NOTE POLITICE, 1877–1924*, vol. III și IV, acesta descrie, cu lux de amănunte și plin de satisfacție, măreția actului de la 27 martie/9 aprilie 1918, entuziasmul și bucuria plină de speranțe cu care organul legislativ provizoriu al Basarabiei, Sfatul Țării a votat cu o majoritate covârșitoare unirea provinciei cu Țara.

După exprimarea votului, Al. Marghiloman, pe deplin copleșit de evenimentul istoric la care era părtaș a dat citire unei *Declarații regale*: „În numele poporului român și a Regelui său, Majestatea sa, Ferdinand I, iau act cu mândrie la Declarația Domniilor voastre pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe vecie cu România, una și indivizibilă. Să ne închinăm în fața geniului rasei noastre care a permis poporului Basarabiei să-și păstreze vie peste veacuri scânteia care la prima suflare a libertății a aprins inimile lor și salutăm adânc pe acești oameni care fără preocupări egoiste, putând să rămână conducătorii unui stat, au voit mai bine să fie servitorii unei națiuni” [9, p. 21].

Entuziasmul cu care cei prezenți au primit declarația regală nu mai are nevoie de niciun comentariu. Drept omagiu și semn de mulțumire pentru săvârșirea actului unirii, s-a mers, apoi, la Catedrală, s-a oficiat un *Te Deum*, iar seara, Al. Marghiloman a oferit un prânz în onoarea Sfatului Țării, guvernului basarabean și tuturor notabilităților prezente la Chișinău. Ca un corolar al tuturor acestor activități, la final, trupele române ale Diviziei 11 infanterie, sub

comanda generalului Broșteanu, au dat onorul și au defilat sub faldurile tricolorului. A fost un moment înălțător!

Cu același entuziasm a fost primită la Iași, delegația de fruntași basarabeni care prezenta Regelui actul unirii. După ce delegația a fost primită la Rege, s-a săvârșit și în Capitala Moldovei un *Te Deum* și o recepție la Palatul Metropolitan.

Acestea au fost completate cu *Hora Unirii* interpretată de fanfara militară și ovaționarea perechii regale, au completat magistral recunoștință și profundele retrairi naționale după mai bine de 100 de ani de jug rusc. Cu ratificarea unirii de către Rege prin decretul din 9/22 aprilie și primirea celor doi reprezentanți ai Basarabiei – Ion Inculeț și Daniel Ciugurescu în guvernul Marghiloman se încheie practic procesul istoric îndelungat de reunire a Basarabiei cu țara. Și, se înfăptuia totodată prima dintre cele mai grele obiective ale guvernului Marghiloman.

Cel de-al doilea obiectiv major pus în fața guvernului Marghiloman a fost mult mai complicat. Acesta consta în organizarea tratatelor și semnarea unei Păci înrobitoare pentru statul român. Chiar și dușmanul său cel mai aprig, Ion I.C. Brătianu, care la o consfătuire cu liberalii spunea că liderul conservator „se sacrifică primind să se înhame la o operă tragică, dar patriotică” și de aici i se va trage o amplă campanie de denigrare din partea opoziției, recunoscând într-un final că „trebuie să se știe că acest om (Al. Marghiloman – n.n.) a salvat Coroana și Moldova și că acest lucru primează”. Așadar, acceptând să fie calomniat, ofensat, batjocorit, Al. Marghiloman s-a lansat într-o luptă aprigă, desfășurată pas cu pas pentru îmblânzirea condițiilor pe care atât austriecii, dar mai ales germanii contau să le impună țării sale.

În celebrele *Note politice*, șeful guvernului consemna zi de zi și aproape ceas de ceas activitatea Comisiei Păcii și progresele obținute.

Cea mai complexă problemă cu care s-a confruntat guvernul „lordului valah” a constituit-o cea pentru care el fusese, de fapt, adus la cârma guvernului, și anume o constituia semnarea tratatului de pace, impus de Puterile Centrale. Condițiile în care se desfășurau evenimentele

privind semnarea păcii impuse de la Viena și Berlin vizau direct supunerea României și totala dependență față de Austro-Ungaria și Germania. Pentru a scoate în relief caracterul de dictat al păcii pregătite de inamic, Consiliul de Coroană din 19 februarie/4 martie a stabilit ca textul tratatului respectiv să fie abordat în bloc, fără a se negocia pe articole și că Regele și Parlamentul nu-l vor semna și ratifica.

După frecvente amânări și reluări referitoare la principalele prevederi, aleșii atingând culmea penibilului și a iritării sau chiar a ridicolului, la 20 februarie/3 martie preliminariile păcii au fost semnate la Bufta.

Partea română s-a străduit să amâne termenul de parafare a tratatului și să împiedice restituirile teritoriale preconizate de oficialitățile Puterilor Centrale. Supusă unei noi presiuni externe, amenințată și părăsită de foștii aliați, România va semna prin noul său prim-ministru, Al. Marghiloman, iar Puterile Centrale prin R. von Rülmen (Germania), St. Burian (Austro-Ungaria), V. Rodoslavor (Bulgaria) și Ahmet Nessim-Şei (Turcia), la București, în ziua de 27 aprilie/7 mai 1918, Tratatul de Pace. Structurat pe 31 de articole, textul tratatului conține condiții drastice, ce se concretizau în mutilarea teritoriului României și subordonarea totală, economică și politică a acesteia față de Puterile Centrale [10, p. 675-676]. Dobrogea, în întregime, și munții Carpați treceau sub stăpânire străină (art. 10 și 11) și plata unor imense despăgubiri de război. În aceeași zi au mai fost semnate: un tratat economic româno-german și o Convenție specială referitoare la petrol, prin care statul român se obliga să acorde pe 30 de ani unei firme germane, dreptul exclusiv de a folosi terenurile naționale pentru exploatarea și prelucrarea țițeiului, gazelor naturale, asfaltului și tuturor celorlalte bituminoase. În protocolul cu Austro-Ungaria (art. 24) se fixa perceperea de taxe de către Dubla Monarhie la Porțile de Fier, iar Tratatul periodic-politic cu Germania obliga România la plata unor însemnate despăgubiri de război. Mai mult, printr-o convenție specială, Germania și Austro-Ungaria își reîmpărțeau teritoriul românesc pe timp de 30 de

ani cu posibilitatea de prelungire cu încă 30 ani. În partea a doua a acestei convenții, intitulată Convenția economică, România era constrânsă să vândă forțat Germaniei și Austro-Ungariei mari cantități de cereale, vite, păsări și alte diferite bunuri și să renunțe la politica de independență în domeniul Comerțului Exterior.

Dacă ne aplecăm și asupra situației tragice a României în contextul internațional, vom constata că, pe drept cuvânt, guvernul Marghiloman era fără doar și poate un guvern de sacrificiu, care avea să imprime un mod categoric asupra carierei politice a „lordului valah”. De altfel, referindu-se la semnătura sa pe documentul păcii, Marghiloman spunea că acest act a fost „ceasul cel mai amar al vieții mele”. Cât privește ratificarea Tratatului de Pace, dezbaterile au fost deosebit de aprinse. Conform înțelegerilor prealabile, Regele Ferdinand a tergiversat sancționarea documentului, ceea ce a făcut ca schimbul instrumentelor de ratificare să nu aibă loc, iar clauzele sale să nu poată fie puse în aplicare. Însuși primul ministru Al. Marghiloman a încercat să obțină revizuirea unor prevederi ale Dictatului de la București și să amâne îndeplinirea altora dintre ele. Sub presiunea părții adverse s-a trecut doar la aplicarea acestor stipulații care vizau demobilizarea parțială a armatei, plecarea misiunilor aliate; predarea depozitelor cu materiale de război și altele. În plus, Al. Marghiloman a respins solicitarea Puterilor Centrale ca armata română să intre în război împotriva Antantei, demonstrând incompetivitatea morală a unuia asemenea fapt.

De asemenea, guvernul a căutat să diminueze unele exigențe impuse prin tratat privind predarea materialelor de război și demobilizarea armatei, reușind să țină sub armă o bună parte a efectivelor și structurilor militare, astfel că la 1 septembrie 1918 efectivul armatei române era de 172.109 militari cu 52.000 mai mult decât cifra impusă prin tratat [3, p. 23].

Caracterul abuziv și nedrept al Tratatului de Pace impus de Puterile Centrale a produs o amplă mișcare împotriva păcii de la București, atât în țară, cât și pe plan internațional. Un rol important în organizarea acestei ample campanii l-a avut Consiliul Național pentru unitatea

românilor, constituit la Paris sub conducerea lui Take Ionescu. În afara acestor câteva probleme majore cu care a avut să se confrunte noul și primul guvern al României întregite, s-au mai aflat și alte chestiuni de rutină privind mai ales activitatea politică curentă. Unele adevărate rezolvări pozitive vizând modernizarea instituțiilor sau îmbunătățirea activității unor sectoare, precum cel al învățământului și educației, cel sanitar și altele mai aparte, precum darea în judecată a unora dintre membrii fostelor guverne prezidate de I.C. Brătianu de la 1914–1918; arestarea lui Alecu Constantinescu (Porcul) și a lui George Corbescu, fostul prefect de poliție, fiind singurele rezultate ale acestui demers. Și, în sfârșit, cea mai interesantă chestiune pusă în fața guvernului Marghiloman, în timp de război, a fost problema situației prințului moștenitor Carol, care, fiind comandant de regiment, a fost dislocat în Crimeea, de unde a părăsit a părăsit unitatea și frontul, deplasându-se fără niciun fel de aprobare din partea șefilor ierarhici la Odessa, unde a efectuat cununia civilă, într-o biserică ortodoxă ucraineană, căsătorindu-se cu amanta lui de pe atunci Zizi Lambrino. Această ultimă și inedită problemă a dat multă bătaie de cap atât Monarhului, Reginei Maria, lui I.C. Brătianu, cât mai ales șefului guvernului, Al. Marghiloman.

O analiză pertinentă și completă a întregii activități a guvernului Marghiloman pe perioada scurtă de numai jumătate de an, cât acesta a funcționat, până la demisia depusă pe masa Regelui de către „lordul valah”, întărește concluzia argumentată de Nicolae Peneș, cel care sesizând comportamentul iresponsabil în relațiile cu cei din jur, i-a acordat acest titlu, închinându-i o adevărată monografie. Într-adevăr soluția Marghiloman în calitate de prim-ministru a fost „mantaua de vreme rece” [11, p. 211] a acelor ani când două treimi din teritoriul țării erau sub ocupație. Același autor Nicolae Peneș scria: „culmea ironiei era că această ultimă alternativă de a negocia pacea cu Puterile Centrale în calitate de șef al guvernului român i-o propusese regelui Ferdinand însuși Ionel Brătianu.

Iar acum, drept mulțumire pentru faptul că-și sacrificase prestigiul și chiar cariera politică, i se cerea imediat demisia” [11, p. 12].

Justificându-și actul absolut necugetat, regele Ferdinand îi comunica lui Marghiloman în data de 24 octombrie 1918: „Am ceva penibil să vă spun. După vizita dumitale de ieri seară au venit să mă vadă miniștrii Antantei și mi-au spus că nu au încredere în guvernul dumneavoastră” [11, p. 12]. Consultându-l apoi pe Marghiloman în legătură cu viitorul prim-ministru, acesta conștient că această manevră este opera lui Ionel I.C. Brătianu, care se grăbească și să preia puterea, îi reproșează Regelui că „este foarte regretabil ca străinătatea să facă și să desfacă guvernele noastre” [12, p. 216] și înaintează în aceeași zi Regelui demisia primului ministru. În acest fel se încheia și activitatea politică a celui ce a fost pe departe cel mai bun șef de guvern pe care l-a avut țara noastră în cea grea și imprevizibilă situație determinată de războiul mondial.

În aceeași zi, cu demisia lui Al. Marghiloman, prin decret regal au fost dizolvate Corpurile Legiuitoare, decret în care spre înlocuirea fostului prim-ministru se preciza că toate lucrările efectuate de Adunările dizolvate în timpul funcționării lor se declară nule și inexistente, și lipsite de orice putere de lege.

Mâhnit și chiar scârbit, Marghiloman a protestat împotriva unei astfel de decizii considerate anticonstituționale, dar era conștient că doar așa România își putea dobândi suveranitatea națională.

Nu-i mai rămânea, celui ce condusese România pe calea unității depline, decât să se retragă mâhnit din viața politică, rămânând doar la conducerea Partidului Conservator până la decesul său survenit în anul 1925.

Note și referințe bibliografice:

1. Popa, Mircea. *Primul Război Mondial 1914–1918*, București, 1979, p.381–383.
2. *Istoria militară a poporului român*, Vol. II. București: Editura Militară, 1988, p. 380 și urm.
3. Mamina, Ion; Scurtu, Ion. *Guverne și guvernanți. 1916–1938*. Editura Silex, p. 22–23.
4. Rotaru, Jipa. *Regele Ferdinand I, Alexandru Marghiloman și unirea Basarabiei cu România*. În: „Dialogica.

Revistă de studii culturale și literatură”, Anul IV, nr. 1, 2022, supliment, p. 72-74.

5. Nota autorului/n.a., se știe că Alexandru Marghiloman, cu o situație materială prosperă, s-a căsătorit în anul 1890 cu Eliza Știrbei, vezi Marius-Adrian Nicoară, *O biografie pornind din Buzău orașul lui Alexandru Marghiloman*. În: „Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură”, Anul IV, nr. 1, 2022, supliment, p. 17.

6. Nicoară, Marius-Adrian. *O biografie pornind din Buzău orașul lui Alexandru Marghiloman*. În: „Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură”, Anul IV, nr. 1, 2022, supliment, p. 17.

7. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, Lordul valah*, Vol. I. Buzău: Editgraph, p. 153-154, 162.

8. Duca, I.G. *Memorii*, Vol. 4. București: Machiavelli, p. 94.

9. Nicoară, Marius-Adrian. *O biografie pornind din Buzău orașul lui Alexandru Marghiloman*. În: „Dialogica. Revistă de studii culturale și literatură”, Anul IV, nr. 1, 2022, supliment, p. 21.

10. *Tratatul de istorie militară a poporului român*, Vol. 5, p. 675-676.

11. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, Lordul valah*, Vol. II. Buzău: Editgraph, p. 12, 211.

12. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, Vol. III. Buzău: Editura Alpha MDN, p. 216.